

Пшенична Ірина Сергіївна

кандидатка педагогічних наук, доцентка
доцентка кафедри філології та перекладу
Київський національний університет
технологій та дизайну (м. Київ)

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ САМОСТІЙНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Проблема самостійності здобувачів вищої освіти, питання самостійної діяльності і засобів її організації в структурі навчального заняття має свою досить багату історію й свої традиції в теоретичному висвітленні й реалізації її основних положень у практиці роботи закладів вищої освіти.

Особливого розвитку проблема формування самостійності отримала в педагогічному вченні К.Д. Ушинського, який надавав великого значення розвитку в особистості твердого характеру, волі, стійкості, відчуття обов'язку. І хоча вчений прямо не розглядає поняття «самостійність», «самостійна діяльність», головне місце в системі цілей освіти він відводить підготовці діяльного, активного, проникнутого відчуттям суспільного обов'язку громадянина своєї Батьківщини.

У подальших дослідженнях поняття *самостійності* розвивається й конкретизується як дидактами, так і психологами, у працях яких пропонуються визначення самостійності, виділяються притаманні їй характерні риси й особливості.

Сьогодні загальноприйнятим психологічним розумінням самостійності є трактування її як інтегральної, синтетичної властивості особистості, що дістає різних проявів і функцій. З цим у цілому можна погодитися, однак таке визначення не відображає, на наш погляд, специфіки даного явища в конкретних видах діяльності.

Під самостійністю, як важливою особистісною якістю, В.К. Буряк розуміє сформовану систему навичок самоорганізації, тому в освітній діяльності самостійність здобувачів вищої освіти проявляється: у вирішенні пізнавальних завдань оригінальними способами; (Буряк, 2007, 27) у формулюванні висновків й узагальнень, не запропонованих у готовому вигляді ні в навчальній літературі, ні у викладі викладача; в оцінці досліджуваних фактів і явищ з погляду особистісних установок; у застосуванні відповідних розумових операцій при аналізі й синтезі фактичного й теоретичного матеріалу, що відрізняється від раніше вивченого (Буряк, 2007, 74).

У дидактиці окремо виділяється й таке поняття як «самостійність освітньої діяльності», до її ознак В.К. Буряк відносить здатність студентів орієнтуватися в новій ситуації, критично підходити до оцінки фактів і явищ, незалежно від судження інших (Буряк, 2007, 74). Справжня самостійність того, хто навчається, припускає свідому вмотивованість дій і їхню обґрунтованість, несхильність до чужих впливів.

В «Українському педагогічному словнику» самостійність визначається як одна з провідних якостей особистості, що виражається в умінні поставити певну мету, наполегливо домагатися її виконання власними зусиллями, відповідально ставитися до своєї діяльності, діяти при цьому свідомо й ініціативно (Гончаренко, 1997, 297). Таким чином, педагогічний аспект поняття «самостійність» спрямовується на визначення цього поняття, критеріїв й умов формування пізнавальної самостійності, яка є провідною рисою самостійності того, хто навчається, пов'язаною зі специфікою його навчальної діяльності, керованої педагогом.

Н.І. Зеленкова вважає, що пізнавальна самостійність як риса особистості - це готовність до самостійного оволодіння знаннями на основі вольового зусилля й містить у своїй структурі знання, мотиви, способи дії, ступінь

виразності яких значно впливає на характер протікання й результати освітньої діяльності школярів (Зеленкова, 2005, 250).

З педагогічної точки зору пізнавальна самостійність базується на пізнавальній діяльності, у процесі якої відбувається збагачення особистості новими знаннями й уміннями, без яких є неможливим самостійне пізнання дійсності. Говорячи про пізнавальну самостійність мають на увазі діяльність, що сприяє розширенню знань.

Показниками наявності пізнавальної самостійності є:

- уміння студента самостійно здобувати нові знання з різних джерел і набувати нові вміння й навички як шляхом заучування, так і через самостійне дослідження й відкриття;
- уміння використовувати набуті знання, уміння й навички для подальшої самоосвіти;
- уміння застосовувати їх у практичній діяльності для розв'язання будь-яких життєвих проблем.

Перелічені якості здобувача вищої освіти обумовлюються наявністю в нього високого рівня пізнавальної потреби й інтересу до знань, наявністю мотивів учіння.

З усього перерахованого на особливу увагу в контексті досліджуваної проблеми формування самостійності студента в закладі вищої освіти заслуговує активізація пізнавальної діяльності, на основі якої розвивається пізнавальна самостійність.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Буряк В.К. (2007). Активность и самостоятельность учащихся в познавательной деятельности. *Педагогика*, 8, 71-78.
2. Буряк В.К. (2007). Система дидактичних умов ефективної організації навчальної пізнавальної діяльності. *Рідна школа*, 5, 25-27.

3. Гончаренко С.У. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.
4. Зеленкова Н.І. (2005). Формування пізнавальної самостійності старшокласників у навчальному процесі. *Педагогіка вищої та середньої школи*, 13, 247-252.
5. Малихін, О.В., Гриценко, І.С. (2016). *Теоретичні основи реалізації компетентнісного підходу в організації самостійної освітньої діяльності: монографія*. Київ: НУБіП України.